

## **PŘÍLOHA 1**

### **DEKLARACE Z RIO DE JANEIRA O ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ A ROZVOJI (1992),**

#### **Kapitola 28 Agendy 21: INICIATIVY MÍSTNÍCH ÚŘADŮ NA PODPORU AGENDY 21,**

#### **Kapitola 36 Agendy 21: PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ, VEŘEJNÉHO POVĚDOMÍ A ODBORNÉHO ŠKOLENÍ**

---

### **DEKLARACE Z RIO DE JANEIRA O ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ A ROZVOJI (1992)**

#### ***Preambule***

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, která se sešla v Rio de Janeiru ve dnech 3. – 14. června 1992, potvrzující Deklaraci konference OSN o životním prostředí přijatou ve Stockholmu 16. června 1972 a ve snaze na tuto deklaraci navázat, s cílem vytvořit nové a spravedlivé partnerské vztahy v globálním měřítku, novou úroveň spolupráce mezi státy, klíčovými sférami společnosti a lidem, hledajíc cestu k mezinárodním dohodám, které by respektovaly zájmy všech lidí a chránily nedělitelnost globálního spojení životního prostředí a rozvoje, uznávajíc nedělitelnost a vzájemnou závislost všeho na Zemi, která je naším domovem, prohlašuje, že:

#### ***Zásada 1***

Lidské bytosti stojí v ohnisku zájmu o trvale udržitelný rozvoj. Mají právo na zdravý a produktivní život, který je v souladu s přírodou.

#### ***Zásada 2***

V souladu s Chartou OSN a se zásadami mezinárodního práva mají státy plné právo užívat své vlastní zdroje ve shodě s vlastní politikou péče o životní prostředí a rozvoj a zároveň jsou zodpovědné za to, aby činnosti, které spadají pod jejich jurisdikci nebo kontrolu, nepoškozovaly životní prostředí jiných států nebo území, která pod jejich státní jurisdikci nespadají.

#### ***Zásada 3***

Právo na rozvoj musí být naplňováno tak, aby odpovídalo potřebám současných a budoucích generací, pokud jde o stav životního prostředí.

#### ***Zásada 4***

V zájmu dosažení trvale udržitelného rozvoje musí ochrana životního prostředí tvořit nedílnou součást procesu rozvoje a nemůže být chápána odděleně.

### **Zásada 5**

Všechny státy a všechny národy musejí spolupracovat na základním úkolu odstranění chudoby, což je neodmyslitelný předpoklad pro trvale udržitelný rozvoj; musejí spolupracovat tak, aby se zmenšovaly rozdíly v životní úrovni a aby se více vycházelo vstříc potřebám většiny lidí na zeměkouli.

### **Zásada 6**

Obzvláštní pozornost musí být věnována zvláštnímu postavení a potřebám rozvojových zemí, především těch nejméně rozvinutých a těch, jež jsou v oblasti životního prostředí nejzranitelnější. Mezinárodní akce na poli životního prostředí a rozvoje by též měly odpovídat zájmům a potřebám všech zemí.

### **Zásada 7**

Státy musejí spolupracovat v duchu globálního partnerství tak, aby bylo možné uchovávat, chránit a obnovovat zdraví a integritu ekosystémů na zemi. Vzhledem k odlišné míře, jíž státy přispívají ke globálnímu zhoršování stavu životního prostředí, mají tyto státy společnou, ale diferencovanou zodpovědnost. Vyspělé země uznávají svou odpovědnost za snahu o trvale udržitelný rozvoj, berouce v úvahu důraz, který jejich společnosti kladou na otázky globálního životního prostředí s ohledem na technologické a finanční zdroje, které mají k dispozici.

### **Zásada 8**

S cílem dosáhnout udržitelného rozvoje a lepší kvality života pro všechny lidi by státy měly omezit a vyloučit neudržitelné modely výroby a spotřeby a zavádět vhodná demografická opatření.

### **Zásada 9**

Státy by měly spolupracovat tak, aby byly posíleny jejich vlastní schopnosti dosáhnout trvale udržitelného rozvoje; budou proto zvyšovat vzájemné porozumění formou výměny vědeckých a technologických poznatků, klást důraz na rozvoj, přizpůsobování, rozšiřování a transfer technologií. Včetně technologií nových a inovovaných.

### **Zásada 10**

Otázky životního prostředí se nejlépe řeší za účasti všech zainteresovaných občanů na všech úrovních. Na národní úrovni musí mít každý jednotlivec řádný přístup k informacím týkajícím se životního prostředí, které jsou v držení úřadů, včetně informací o nebezpečných látkách a činnostech probíhajících v jejich společenství; musí mít také možnost se podílet na rozhodovacím procesu. Státy musejí podporovat a napomáhat rozvoji vědomí a účasti veřejnosti tím, že budou v širokém měřítku zpřístupňovat informace. Musí být umožněn efektivní přístup k právním a administrativním aktům, včetně vyrovnání a odškodnění.

### **Zásada 11**

Státy musejí vytvořit účinnou legislativu týkající se životního prostředí. Ekologické normy, cíle a priority řízení péče o životní prostředí by měly odrážet ty kontexty životního prostředí a rozvoje, ke kterým se vztahují. Normy používané v jedné zemi nemusejí být vhodné pro jinou zemi, především se to týká zemí rozvojových, neboť jim mohou způsobit nečekané ekonomické a sociální výdaje.

### **Zásada 12**

Státy by měly spolupracovat s cílem vytvořit opěrný a otevřený mezinárodní ekonomický řád, který by vedl ve všech zemích k ekonomickému růstu a trvale udržitelnému rozvoji, a tím by umožnil lepší řešení problémů poškozování životního prostředí. Ekologicky cílená opatření v obchodní politice by neměla být prostředkem svévolné nebo neoprávněné diskriminace nebo skrytého omezování mezinárodního obchodu. Je třeba se vyhýbat jednostranným akcím, jejichž cílem je vypořádat se s ekologickými dopady, které jsou mimo jurisdikci dovážející země. Environmentální opatření řešící globální ekologické problémy nebo problémy přesahující hranice států by měla být pokud možno přijímána na základě mezinárodního konsensu.

### **Zásada 13**

Státy musejí vytvořit vlastní právní systém týkající se závazků a náhrad poskytovaných obětem znečištění nebo jiných ekologických škod. Státy musejí také urychleně a rozhodnějším způsobem spolupracovat na dalším rozvíjení mezinárodního práva týkajícího se závazků a náhrad za negativní účinky ekologických škod, způsobených oblastem mimo jurisdikci těchto států aktivitami provozovanými v rámci jejich vlastní jurisdikce nebo kontroly.

### **Zásada 14**

Státy by měly rozvíjet účinnou spolupráci s cílem znesnadnit nebo zabránit přemísťování a přenosu aktivit a látek, které způsobují vážné ekologické škody, nebo jsou pokládány za škodlivé lidskému zdraví.

### **Zásada 15**

Státy musejí za účelem ochrany životního prostředí přijímat podle svých schopností preventivní přístupy. Tam, kde hrozí vážná nebo nenapravitelná škoda, nesmí být nedostatek vědecké jistoty zneužit pro odklad účinných opatření, která by mohla zabránit poškození životního prostředí.

### **Zásada 16**

Státní úřady by měly usilovat o to, aby při výdajích na životní prostředí byly brány v úvahu mezinárodní souvislosti, aby byly využívány ekonomické nástroje a aby bylo dodržováno pravidlo, že náklady související se znečištěním by měl v zásadě nést znečišťovatel; přitom by měl být brán ohled na veřejný zájem a neměly by být narušovány mezinárodně obchodní vztahy a investiční aktivity.

### **Zásada 17**

Hodnocení vlivu činností na životní prostředí (EIA) jako nástroj uplatňovaný na celostátní úrovni musí být aplikováno na ty navrhované aktivity, které by pravděpodobně mohly mít závažný negativní dopad na životní prostředí a které jsou předmětem rozhodování odpovídajících státních orgánů.

### **Zásada 18**

Státy musejí okamžitě uvědomit jiné státy o jakékoli přírodní katastrofě, která by pravděpodobně mohla vyvolat náhlé škodlivé účinky na životním prostředí těchto států. Mezinárodní společenství musí vynaložit veškeré úsilí, aby pomohlo takto postiženým zemím.

**Zásada 19**

Státy musejí předem a včas uvědomit a řádně informovat druhé potenciálně postižené státy o aktivitách, které mohou mít závažné negativní ekologické účinky přesahující hranice státu, a musejí s těmito státy včas a v dobré víře věc konzultovat.

**Zásada 20**

Ženy sehrávají důležitou úlohu v péči o životní prostředí a v rozvoji. Jejich plné uplatnění je tedy zásadní podmínkou pro dosažení trvale udržitelného rozvoje.

**Zásada 21**

Tvůrčí schopnosti, ideály a odvaha mladých lidí v celém světě musejí být mobilizovány s cílem vytvořit globální partnerství, jež by umožnilo dosažení udržitelného rozvoje a zajištění lepší budoucnosti pro všechny lidi.

**Zásada 22**

Domorodé obyvatelstvo a jeho společenství a další místní společenství hrají díky svým znalostem a tradičním zvyklostem důležitou roli v ochraně a rozvoji životního prostředí. Státy by měly uznávat a podporovat jejich identitu, kulturu a zájmy, a tak jim umožnit zapojení do úsilí o dosažení trvale udržitelného rozvoje.

**Zásada 23**

Životní prostředí a přírodní zdroje utlačovaných, ovládaných a okupovaných národů musejí být chráněny.

**Zásada 24**

Válečné aktivity jsou pro udržitelný rozvoj nutně destruktivní. Proto musejí státy i v dobách ozbrojených konfliktů respektovat mezinárodní právo zajišťující ochranu životního prostředí a v případě potřeby spolupracovat na jeho dalším rozvoji.

**Zásada 25**

Mír, rozvoj a ochrana životního prostředí jsou na sobě vzájemně závislé a neoddělitelné.

**Zásada 26**

Státy musejí řešit své spory týkající se životního prostředí mírovou cestou a vhodnými prostředky v souladu s Chartou OSN.

**Zásada 27**

Státy a národy musejí v dobré víře a v duchu partnerství spolu- pracovat na plnění zásad zakotvených v této Deklaraci a na dalším rozvíjení mezinárodního práva v oblasti trvale udržitelného rozvoje.

## **Agenda 21**

### **Kapitola 28**

## **INICIATIVY MÍSTNÍCH ÚŘADŮ NA PODPORU AGENDY 21 PROGRAMOVÁ OBLAST**

### ***Východiska opatření***

28.1. Velké množství problémů a řešení obsažených v Agendě 21 má své kořeny na úrovni místních aktivit; participace a spolupráce místních úřadů bude proto faktorem určujícím úspěšnost realizace jejich cílů. Místní úřady vytvářejí, řídí a udržují ekonomickou, sociální a environmentální infrastrukturu, dohlížejí na plánování, formují místní politiku životního prostředí a předpisy a pomáhají při implementaci národní a subnárodní environmentální politiky. Protože jsou úrovní správy nejbližší lidem, sehrávají důležitou roli ve výchově, mobilizaci i při reakci na podněty veřejnosti a napomáhají tak dosažení udržitelného rozvoje.

### ***Cíle***

28.2. Pro tuto programovou oblast byly navrženy následující cíle:

- (a) do roku 1996 by měla většina místních úřadů ve všech zemích provést konzultace s obyvatelstvem a dosáhnout v rámci komunit konsenzu ohledně „místní Agendy 21“;
- (b) do roku 1993 by mělo mezinárodní společenství iniciovat konzultační proces, zaměřený na zvýšení spolupráce mezi místními úřady;
- (c) do roku 1994 by měli představitelé sdružení měst a dalších místních úřadů zvýšit úroveň spolupráce a koordinace za účelem zlepšení výměny informací a zkušeností mezi jednotlivými místními úřady;
- (d) všechny místní úřady v jednotlivých zemích by měly podněcovány k implementaci a monitorování programů zaměřených na zabezpečování účasti žen a mládeže v procesech rozhodování, plánování a implementace.

### ***Činnosti***

28.3. Všechny místní úřady by měly vstoupit do dialogu s občany, místními organizacemi a soukromými podniky a přijmout „místní Agendu 21“. Na základě konzultací a vytváření konsenzu by se místní úřady poučily od občanů a od místních, občanských, komunitních, obchodních a průmyslových organizací a získaly informace nutné pro zformulování nejlepších strategií. Tento proces konzultací by zvýšil povědomí domácností o udržitelném rozvoji. Jednotlivé programy, politiky, zákony a předpisy úřadů zaměřené na dosažení cílů Agendy 21 by byly základě přijatých místních programů posouzeny a modifikovány. Jednotlivé strategie by také mohly být použity při podpoře návrhů na místní, národní, regionální a mezinárodní financování.

28.4. Je třeba posilovat partnerství mezi relevantními orgány a organizacemi, jako jsou UNDP, Centrum OSN pro lidská sídla (Habitat), UNEP, Světová banka, regionální banky, Mezinárodní unie místních úřadů, Světová asociace velkých metropolí, Summit velkých měst světa, Organizace spojených měst a další partnerské organizace, s cílem zmobilizovat větší mezinárodní podporu ve prospěch programů místních úřadů. Důležitým cílem by bylo podporovat, rozšiřovat a zvyšovat úroveň stávajících organizací pracujících v oblasti vytváření potenciálu místních orgánů a péče o místní životní prostředí. Z tohoto důvodu:

(a) se vyzývají Habitat a další relevantní orgány a organizace OSN, aby posílily služby spočívající ve sběru informací o strategických záměrech místních úřadů především o těch, které vyžadují mezinárodní podporu;

(b) by mohly být, prostřednictvím periodických konzultací, probíhajících za účasti mezinárodních partnerů i rozvojových zemí, přezkoumány jednotlivé strategie a zvážena nejlepší forma mobilizace mezinárodní podpory. Takovéto odvětvové konzultace by doplňovaly současně probíhající konzultace, zaměřené na jednotlivé země, jako jsou například konzultace, které se konají v konzultačních skupinách anebo formou kulatých stolů.

28.5. Zástupci asociace místních úřadů orgánů jsou vyzýváni k zavedení procesů zaměřených na zlepšení výměny informací, zkušeností a na vzájemnou technickou spolupráci mezi jednotlivými místními úřady.

### ***Prostředky implementace***

(a) Financování a vyhodnocení nákladů

28.6. Doporučuje se, aby všechny strany znovu posoudily nároky na financování v této programové oblasti. Sekretariát Konference odhadl průměrné celkové roční náklady pro období 1993-2000 na posílení služeb mezinárodního sekretariátu zaměřených na implementaci činností v rámci této kapitoly na přibližně 1 milión USD hrazený mezinárodním společenstvím formou grantů nebo úlev. Toto je pouze indikativní a řádový odhad nákladů, který dosud nebyl přezkoumán vládami

(b) Rozvoj lidských zdrojů a vytváření potenciálu

28.7. Tato programová oblast by měla ulehčit vytváření potenciálu a školící aktivity, které již jsou obsaženy v jiných kapitolách Agendy 21.

## **Kapitola 36**

# **PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ, VEŘEJNÉHO POVĚDOMÍ A ODBORNÉHO ŠKOLENÍ**

## **ÚVOD**

36.1. Vzdělávání, zvyšování veřejného povědomí a odborné školení prostupují prakticky všemi oblastmi Agendy 21, přičemž ještě úžeji jsou spojeny s částmi, týkajícími se uspokojování základních potřeb, vytváření potenciálu, dat a informací, vědy a úlohy důležitých skupin. Tato kapitola obsahuje široké, obecné návrhy, zatímco specifická doporučení související s problémy jednotlivých odvětví se nacházejí v ostatních kapitolách. Základní principy návrhů v tomto dokumentu jsou uvedeny v Deklaraci a Doporučeních Tbiliské mezivládní konference o environmentálním vzdělávání, {1} organizované UNESCO a UNEP, která se konala v roce 1977.

36.2. V této kapitole jsou popsány následující programové oblasti:

- (a) změna orientace vzdělávání směrem k udržitelnému rozvoji;
- (b) zvyšování veřejného povědomí;
- (c) podpora odborného školení.

### PROGRAMOVÉ OBLASTI

#### **A. Změna orientace vzdělávání směrem k udržitelnému rozvoji**

##### ***Východiska opatření***

36.3. Vzdělávání, včetně formálního, veřejné povědomí a odborné školení je třeba pojímat jako proces, prostřednictvím kterého mohou lidské bytosti a společnosti dosáhnout největšího potenciálu. Vzdělání má zásadní význam pro podporování udržitelného rozvoje a zlepšování potenciálu lidí pro řešení problémů životního prostředí a rozvoje. Zatímco základní vzdělání poskytuje základ pro jakékoli jiné environmentální nebo rozvojové vzdělání, vzdělávání v oblasti životního prostředí a rozvoje je třeba zahrnout do vzdělávání jako jeho základní součást. Jak formální, tak neformální vzdělávání jsou nenahraditelnými faktory pro změny lidských postojů, aby měli potenciál pro posuzování a řešení otázek udržitelného rozvoje. Je také velmi důležité pro získání environmentálního a etického povědomí, hodnot a postojů, schopností a chování konzistentních s udržitelným rozvojem a pro efektivní účast veřejnosti na rozhodování. Aby bylo efektivní, mělo by environmentální a rozvojové vzdělávání řešit otázky dynamiky fyzikálního /biologického a socio-ekonomického prostředí i lidského (což může zahrnovat duševní) rozvoje, mělo by být integrováno ve všech oborech a mělo by využívat formálních i neformálních metod a efektivních prostředků komunikace.

## **Cíle**

36.4. S ohledem na fakt, že si země, regionální a mezinárodní organizace vytvoří své vlastní priority a rozvrhy pro implementaci v souladu se svými potřebami, politikou a programy, se navrhuje následující cíle:

(a) podporovat doporučení vycházející ze Světové konference o vzdělání pro všechny: Uspokojování základních potřeb vzdělání {2} (Jomtien, Thajsko, 5. - 9. března 1990) a maximálně usilovat o zajištění univerzálního přístupu k základnímu vzdělání a dosáhnout, aby mělo základní vzdělání alespoň 80 procent dívek a 80 procent chlapců ve věku pro základní školu, prostřednictvím formálního učení nebo neformálního vzdělávání a snížit úroveň negramotnosti mezi dospělými alespoň na polovinu její úrovně z roku 1990. Úsilí by mělo být zaměřeno na snížení vysokých úrovní negramotnosti a na napravení nedostatku základního vzdělání žen a mělo by přivést úroveň jejich gramotnosti na úroveň mužskou;

(b) dosáhnout co možná nejdříve povědomí o životním prostředí a o rozvoji ve všech sektorech společnosti po celém světě;

(c) maximálně usilovat o zpřístupnění environmentálního a rozvojového vzdělání, ve vazbě se sociálním vzděláním, všem lidem od základní školy až do dospělosti;

(d) podporovat integraci koncepcí životního prostředí a rozvoje, včetně demografie, do všech vzdělávacích programů, a to především analýzu příčin hlavních environmentálních a rozvojových problémů v místních souvislostech, přičemž je třeba vycházet z nejlepších dostupných vědeckých důkazů a jiných vhodných zdrojů poznatků a klást zvláštní důraz na další školení tvůrců rozhodnutí na všech úrovních.

## **Činnosti**

36.5. S ohledem na fakt, že si země, regionální a mezinárodní organizace vytvoří své vlastní priority a rozvrhy pro implementaci v souladu se svými potřebami, politikou a programy, se navrhuje následující činnosti:

(a) všechny země se vyzývají, aby podporovaly doporučení Jomtienské konference a vyvinuly velké úsilí o zajištění jejího Rámce pro opatření. To by zahrnovalo přípravu národních strategií a opatření pro uspokojování základních potřeb vzdělání, univerzalizaci přístupu a podporu rovnosti, rozšíření prostředků a rozsahu vzdělávání, vytvoření podpůrného politického kontextu, mobilizaci zdrojů a posílení mezinárodní spolupráce pro nápravu stávajících ekonomických, sociálních nesrovnalostí a rozdílů mezi pohlavími, které jsou v rozporu s těmito cíli. Nevládní organizace by mohly významně přispět k vytváření a implementaci vzdělávacích programů a je třeba jejich úlohu uznávat;

(b) vlády by měly vyvinout velké úsilí aktualizovat a připravit v následujících třech letech strategie zaměřené na integraci životního prostředí a rozvoje, jakožto průřezových problémů, do vzdělání na všech úrovních. Toho by mělo být dosaženo ve spolupráci se všemi sektory společnosti. Strategie by měly stanovit politiku a činnosti a identifikovat potřeby, náklady, prostředky a časové rozvrhy pro jejich implementaci, vyhodnocení a přezkoumání. Je třeba důkladně přezkoumat osnovy, s cílem zajistit víceoborový přístup, včetně environmentálních a rozvojových problémů a jejich socio-kulturních a demografických aspektů a vazeb. Náležitý ohled je třeba brát na potřeby komunit a členitý systém poznatků, včetně vědecké, kulturní a sociální senzitivity;

(c) země se vyzývají, aby vytvořily národní poradní orgány nebo kulaté stoly pro environmentální vzdělávání, reprezentující různé zájmy životního prostředí, rozvoje, vzdělávání, pohlaví a jiné zájmy, včetně nevládních organizací, s cílem podnítit partnerství, pomoci mobilizovat zdroje a poskytnout zdroj informací a ohnisko pro mezinárodní vazby. Tyto orgány by pomohly mobilizovat různé skupiny populace a komunity a usnadňovat jim posuzování svých potřeb a získání nezbytných schopností pro vytváření a implementaci vlastních environmentálních a rozvojových iniciativ;

(d) úřady pro vzdělávání se vyzývají, aby, s vhodnou pomocí skupin komunit nebo nevládních organizací, pomáhaly při školících programech pro období před nástupem do zaměstnání nebo při zaměstnání pro všechny učitele, administrativní pracovníky a pracovníky pro plánování vzdělání i pro neformální učitele ve všech sektorech nebo aby tyto programy samy vytvářely, přičemž je třeba, aby řešily otázky povahy a metod environmentálního a rozvojového vzdělávání a využily relevantních zkušeností nevládních organizací;

(e) relevantní úřady by měly zajistit, aby se všem školám dostalo pomoci při vytváření pracovních plánů pro činnosti v oblasti životního prostředí, a to za účasti studentů a personálu. Školy by měly zapojit školní děti do místních a regionálních studií v oblasti zdraví životního prostředí, včetně bezpečné pitné vody, hygieny, potravin a ekosystémů a do relevantních aktivit, přičemž je třeba spojit tyto studie se službami a výzkumy v národních parcích, rezervacích divoké přírody, v ekologicky významných lokalitách, atd.;

(f) úřady pro vzdělávání by měly podporovat osvědčené metody vzdělávání a rozvoj inovativních metod pro vzdělávací rámce. Měly by také uznat vhodné tradiční vzdělávací systémy v místních komunitách;

(g) do dvou let by měl být v rámci systému OSN provedeno komplexní přezkoumání jeho vzdělávacích programů, včetně školení a veřejného povědomí, s cílem znovu posoudit priority a přerozdělit zdroje. Program mezinárodního environmentálního vzdělávání UNESCO /UNEP by měl, ve spolupráci s vhodnými orgány systému OSN, vládami, nevládními organizacemi a dalšími subjekty, vytvořit do dvou let program pro integraci rozhodnutí Konference do stávajících rámce OSN přizpůsobeného potřebám učitelů na různých úrovních a v různých podmínkách. Regionální organizace a národní úřady by měly být podněcovány k vypracování podobných paralelních programů a příležitostí, provedením analýzy způsobů mobilizace různých sektorů populace, za účelem posouzení a uspokojování jejich vzdělávacích potřeb v oblasti životního prostředí a rozvoje;

(h) je nebytné posílit, do pěti let, výměnu informací zdokonalením technologií a zvýšením potenciálu nezbytného pro podporu environmentálního a rozvojového vzdělávání a veřejného povědomí. Země by měly spolupracovat navzájem a s různými sociálními sektory a skupinami obyvatel, s cílem připravit vzdělávací nástroje, které zahrnují regionální environmentální a rozvojové problémy a iniciativy, s využitím učebních materiálů a zdrojů odpovídajících jejich požadavkům;

(i) země by mohly podporovat univerzitní činnosti a jiné aktivity a sítě terciární sféry pro vzdělávání v oblasti životního prostředí a rozvoje. Všem studentům by mohly být dány k dispozici mezioborové kurzy. Stávající regionální sítě a činnosti a národní univerzitní akce na podporu výzkumu a společných vzdělávacích přístupů pro udržitelný rozvoj by měly vycházet z obchodu a jiných nezávislých sektorů a měly by ve vztahu k těmto sektorům a všem zemím vytvářet nová partnerství a mosty pro výměnu technologií, know-how a poznatků;

(j) země by mohly, s pomocí mezinárodních organizací, nevládních organizací a jiných odvětví, posílit nebo vytvořit národní nebo regionální centra výjimečnosti v oblasti mezioborového výzkumu a vzdělávání v environmentálních a rozvojových vědách, právu a řešení specifických problémů životního prostředí. Takovými centry by se mohly stát univerzity nebo stávající sítě v každé jednotlivé zemi nebo regionu, které by podporovaly kooperativní výzkum a sdílení a šíření informací. Na globální úrovni by tyto funkce měly vykonávat vhodné instituce;

(k) země by měly usnadňovat a podporovat neformální vzdělávání na místní, regionální a národní úrovni, prostřednictvím podporování úsilí neformálních učitelů a jiných komunitních organizací a prostřednictvím spolupráce s nimi. Vhodné orgány systému OSN by měly, ve spolupráci s nevládními organizacemi, podporovat rozvoj mezinárodní sítě pro plnění cílů celosvětového vzdělávání. Veřejná a školní fóra by měla na národní a místní úrovni projednat environmentální a rozvojové problémy a navrhnout politikům udržitelné alternativy;

(l) úřady pro vzdělávání by měly, s vhodnou pomocí nevládních organizací, včetně organizací žen a domorodých lidí, podporovat všechny druhy programů vzdělávání dospělých pro stálé vzdělávání v oblasti životního prostředí a rozvoje, přičemž by se tyto činnosti měly týkat základních /středních škol a místních problémů. Tyto úřady a průmysl by měly podněcovat obchodní, průmyslové a zemědělské školy, aby zahrnuly tato témata do svých osnov. Korporativní sektor by měl zahrnout udržitelný rozvoj do svých vzdělávacích a školících programů. Programy na postgraduální úrovni by měly obsahovat specifické kurzy zaměřené na další školení tvůrců rozhodnutí;

(m) vlády a úřady pro vzdělávání by měly zajišťovat příležitosti pro ženy v netradičních oblastech a vyloučit stereotypy, související s pohlavím, v osnovách. Toho by mohlo být dosaženo zlepšením příležitostí pro zapojení, včetně žen, do pokročilých programů, a to jako studenti a instruktoři, reformováním politiky přijímání učitelů a personální politiky pro učitele a poskytováním stimulu pro vytváření vhodných zařízení péče o děti. Prioritu je třeba udělit vzdělávání mladých žen a programům podporujícím gramotnost žen;

(n) vlády by měly potvrdit práva domorodých lidí, pokud to bude nezbytné tak legislativně, využívat svých zkušeností a chápání udržitelného rozvoje ve vzdělávání a školení;

(o) OSN by mohlo hrát roli při monitorování a vyhodnocování souvisejícím s rozhodnutími Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v oblasti vzdělávání a osvěty, a to prostřednictvím svých relevantních agentur. Měla by, společně, pokud to bude vhodné, s vládami a nevládními agenturami, v různých formách prezentovat a šířit rozhodnutí a měla by zajistit nepřetržitou implementaci a přezkoumávání vzdělávacích implikací rozhodnutí Konference, zejména prostřednictvím relevantních událostí a konferencí.

### ***Prostředky implementace***

Financování a vyhodnocení nákladů

36.6. Sekretariát Konference odhadl průměrné celkové roční náklady pro období 1993-2000 na implementaci činností v tomto programu na přibližně 8 - 9 miliard USD, včetně přibližně 3,5 až 4,5 miliard USD hrazených mezinárodním společenstvím formou grantů nebo úlev. Toto je pouze indikativní a řádový odhad nákladů, který dosud nebyl přezkoumán vládami. Skutečné náklady a finanční podmínky, včetně takových, které nespočívají úlevách, budou záviset, mimo jiné, na specifických strategiích a programech, o jejichž implementaci rozhodnou vlády.

36.7. S ohledem na specifické podmínky jednotlivých zemí by bylo možné, ve vhodných případech, poskytovat větší podporu vzdělávání, školení a osvětě související s životním prostředím a rozvojem, a to prostřednictvím opatření, jako je:

(a) udělování vyšší priority těmto sektorům při rozdělování rozpočtových prostředků, čímž by byly chráněny před strukturálními škrty;

(b) přesun prostředků přidělovaných v rámci stávajících rozpočtů na vzdělání ve prospěch základního vzdělávání, se zřetelem na životní prostředí a rozvoj; (c) podpora podmínek, kdy by větší část nákladů nesly místní komunity, přičemž bohatší komunity by pomáhaly chudším;

(d) získávání dalších finančních prostředků od soukromých dárců se zaměřením na nejchudší země a země s úrovní gramotnosti nižší než 40 procent;

(e) podpora půjček /dluhů pro vzdělávací výměny;

(f) odstranění restrikcí, týkajících se soukromého školství, a zvýšení toku finančních prostředků z a do nevládních organizací, včetně malých základních organizací;

(g) podpora efektivního využívání stávajících zařízení, například, více školních směn, rozsáhlejší rozvoj otevřených univerzit a jiného dálkového vzdělávání;

(h) usnadnění využívání masmédií pro účely vzdělávání při nízkých nebo nulových nákladech;

(i) podpora vytváření vztahů mezi univerzitami ve formě sesterských institucí ve vyspělých a rozvojových zemích.

## **B. Zvyšování veřejného povědomí**

### ***Východiska opatření***

36.8. Stále existuje značný nedostatek povědomí o vzájemně svázané povaze všech lidských činností a životního prostředí, a to z důvodu nepřesných nebo nedostatečných informací. Především rozvojové země postrádají relevantní technologie a odborné schopnosti. Je nezbytné zvýšit citlivost veřejnosti vůči problémům životního prostředí a rozvoje a její zapojení do řešení těchto problémů a prosadit cit pro osobní odpovědnost za životní prostředí a rozvoj a větší motivaci a angažovanost pro udržitelný rozvoj.

### ***Cíle***

36.9. Cílem je podporovat povědomí široké veřejnosti, jako základní součásti celosvětového vzdělávacího úsilí o posílení postojů, hodnot a akcí, které jsou slučitelné s udržitelným rozvojem. Je důležité zdůraznit princip přenesení oprávnění, odpovědnosti a zdrojů na nejvhodnější úroveň, přičemž přednost je třeba dát místní zodpovědnosti a kontrole osvětových činností.

## **Činnosti**

36.10. S ohledem na fakt, že si země, regionální a mezinárodní organizace vytvoří své vlastní priority a rozvrhy pro implementaci v souladu se svými potřebami, politikou a programy, se navrhuje následující činnosti:

(a) země by měly posílit stávající nebo vytvořit nové poradní orgány pro veřejné informování o životním prostředí a rozvoji a měly by koordinovat aktivity, mimo jiné, s OSN, nevládními organizacemi a důležitými médii. Měly by podporovat veřejnou účast v diskuzích o politice a posuzování životního prostředí. Vlády by měly také usnadňovat a podporovat národní až místní spojování informací prostřednictvím stávajících sítí;

(b) systém OSN by měl zvýšit svůj dosah v oblasti přezkoumávání svých činností zaměřených na vzdělávání a veřejnou osvětu, s cílem podpořit větší zapojení a koordinaci všech částí systému, zvláště svých informačních orgánů a regionálních a národních provozů. Měly by být provedeny systematické průzkumy dopadu osvětových programů, přičemž je třeba zohledňovat potřeby a příspěvky specifických skupin komunit;

(c) země a regionální organizace by měly být vhodným způsobem motivovány, aby poskytovaly veřejnosti informační služby v oblasti životního prostředí a rozvoje, za účelem zvyšování povědomí všech skupin, soukromého sektoru a zejména tvůrců rozhodnutí;

(d) země by měly stimulovat vzdělávací zařízení ve všech sektorech, zejména v terciárním sektoru, která by přispěla ke zvyšování povědomí. Vzdělávací materiály všech druhů a pro všechny posluchače by měly být založeny na nejlepších dostupných vědeckých informacích, včetně přírodních, behaviorálních a sociálních věd a měly by brát v úvahu estetické a etické dimenze

(e) země a systém OSN by měly podporovat kooperativní vztah s médii, populárními divadelními skupinami a zábavním a reklamním průmyslem, prostřednictvím iniciování diskuzí pro mobilizaci jejich zkušeností při tvarování charakteru veřejného chování a spotřeby a širokého využití jejich metod. Takováto spolupráce by také zvýšila aktivní účast veřejnosti v diskuzi o životním prostředí. UNICEF by měl dát k dispozici mediím materiály orientované na děti, které slouží jako nástroje vzdělávání, čímž by zajistil úzkou spolupráci mezi sektorem informujícím veřejnost, která již školu opustila a vytvářením školních osnov pro základní školství. UNESCO, UNEP a univerzity by měly obohatit osnovy předprofesionální přípravy pro novináře o environmentální a rozvojová témata;

(f) země by měly, ve spolupráci s vědeckou obcí, vytvořit způsoby využití moderních komunikačních technologií pro efektivní veřejný dosah. Národní a místní úřady pro vzdělávání a relevantní agentury OSN by měly vhodně rozšířit využití audiovizuálních metod, zejména ve venkovských oblastech v mobilních jednotkách, vytvořením televizních a rozhlasových programů pro rozvojové země, s místní účastí a s využitím interaktivních multimediálních metod a integrací moderních metod a lidovými médii;

(g) země by měly vhodně podporovat environmentálně racionální rekreační a turistické činnosti, vycházející z Haagské deklarace o turistice (1989) a ze současných programů Světové turistické organizace a UNEP, s vhodným využitím muzeí, památných míst, zoologických zahrad, botanických zahrad, národních parků a jiných chráněných oblastí;

(h) země by měly motivovat nevládní organizace, aby zvýšily své zapojení do problémů životního prostředí a rozvoje, prostřednictvím společných osvětových iniciativ a zdokonalených vzájemných vztahů s jinými společenskými skupinami;

(i) země a systém OSN by měly zlepšit svůj vztah s domorodými lidmi a vhodně je zapojit do péče o jejich místní životní prostředí a do jeho plánování a rozvoje a měly by podporovat šíření tradičních a sociálních poznatků, za využití prostředků založených na místních zvycích, zvláště ve venkovských oblastech, přičemž je třeba integrovat toto úsilí, kdykoli to bude vhodné, s elektronickými médii;

(j) UNICEF, UNESCO, UNDP a nevládní organizace by měly vytvořit podpůrné programy pro zapojení mladých lidí a dětí do řešení problémů životního prostředí a rozvoje, jako jsou slyšení dětí a mládeže, na základě rozhodnutí Světového summitu pro děti (A/45/625, příloha);

(k) země, OSN a nevládní organizace by měly podporovat mobilizaci mužů i žen v osvětových kampaních, kladouce důraz na úlohu rodiny v environmentálních aktivitách, na podíl žen při předávání poznatků a sociálních hodnot a na rozvoj lidských zdrojů;

(l) je třeba zvýšit veřejné povědomí v oblasti dopadů násilí ve společnosti.

### ***Prostředky implementace***

Financování a vyhodnocení nákladů

36.11. Sekretariát Konference odhadl průměrné celkové roční náklady pro období 1993-2000 na implementaci činností v tomto programu na přibližně 1,2 miliardy USD, včetně přibližně 110 miliónů USD hrazených mezinárodním společenstvím formou grantů nebo úlev. Toto je pouze indikativní a řádový odhad nákladů, který dosud nebyl přezkoumán vládami. Skutečné náklady a finanční podmínky, včetně takových, které nespočívají úlevách, budou záviset, mimo jiné, na specifických strategiích a programech, o jejichž implementaci rozhodnou vlády.

## **C. Podpora odborného školení**

### ***Východiska opatření***

36.12. Odborné školení je jedním z nejdůležitějších nástrojů pro rozvoj lidských zdrojů a pro usnadnění přechodu k udržitelnějšímu světu. Mělo by být zaměřeno na jednotlivé druhy zaměstnání, na vyplňování mezer v poznacích a schopnostech, které by pomohlo jednotlivcům najít zaměstnání a zapojit se do environmentální a rozvojové práce. Současně by školící programy měly podporovat větší povědomí o problémech životního prostředí a rozvoje, jako dvoucestné procesy učení.

### ***Cíle***

36.13. Navrhují se následující cíle:

(a) vytvořit nebo posílit programy odborného školení, které by uspokojovaly potřeby životního prostředí a rozvoje zajišťováním přístupu k možnostem školení, nezávisle na sociálním postavení, věku, pohlaví, rase nebo náboženství;

(b) podporovat pružnost a přizpůsobivost pracovních sil různého věku vybavených pro řešení rostoucích problémů a změn životního prostředí a rozvoje, způsobovaných přechodem k udržitelné společnosti;

(c) posílit národní potenciál, zejména v oblasti vědeckého vzdělávání a školení, a tak umožnit vládám, zaměstnavatelům a pracujícím plnit environmentální a rozvojové cíle a usnadnit transfer a asimilaci nových environmentálně racionálních, sociálně přijatelných a vhodných technologií a know-how;

(d) zajistit, že environmentální a lidská ekologická hlediska budou integrována na všech úrovních řízení a ve všech oblastech funkčního řízení, jako je marketing, výroba a finance.

### **Činnosti**

36.14. Země by měly, s podporou systému OSN, identifikovat potřeby školení pracovních sil a posoudit opatření, která je třeba přijmout pro uspokojení těchto potřeb. Pokrok v této oblasti by mohl být přezkoumán v rámci systému OSN do roku 1995.

36.15. Národní odborné asociace se vyzývají, aby vytvořily a přezkoumaly své etické kodexy a kodexy postupů, za účelem posílení vztahu k životnímu prostředí a environmentální angažovanosti. Prvky rozvoje školení a personálu programů sponzorovaných odbornými orgány by měly zajišťovat zahrnutí schopností a informací o implementaci udržitelného rozvoje do všech bodů politiky a rozhodování.

36.16. Země a vzdělávací instituce by měly začlenit environmentální a rozvojové otázky do stávajících osnov školení a podporovat výměnu svých metodologií a hodnocení.

36.17. Země by měly motivovat všechny sektory společnosti, jako jsou průmysl, univerzity, vládní úředníci a zaměstnanci, nevládní a komunitní organizace, aby zahrnuly péči o životní prostředí do všech relevantních školících činností, s důrazem na uspokojování okamžitých požadavků na schopnosti, prostřednictvím krátkodobých formálních a in-situ odborného školení a školení v oblasti řízení. Je třeba posílit potenciál pro školení v oblasti péče o životní prostředí a vytvořit specializované programy pro „školení školitelů“, s cílem podpořit školení na národní a podnikové úrovni. Je třeba vytvořit nové školící přístupy pro stávající environmentálně racionální metody, které by vytvořily pracovní příležitosti a maximálně využily metody založené na místních zdrojích.

36.18. Země by měly posílit nebo vytvořit programy praktického školení pro absolventy odborných škol, středních škol a univerzit ve všech zemích, s cílem umožnit jim splnit požadavky trhu práce a dosáhnout udržitelného živobytí. Je třeba vytvořit školící a rekvalifikační programy pro provedení strukturálních změn, které mají dopad na zaměstnanost a kvalifikaci.

36.19. Vlády se vyzývají, aby vedly konzultace s lidmi v izolovaných situacích, ať už geograficky, kulturně nebo sociálně, s cílem zajistit splnění jejich potřeb školení, které by jim umožnilo podílet se ve větším rozsahu na vytváření udržitelných pracovních postupů a životních stylů.

36.20. Vlády, průmysl, odborové organizace a spotřebitelé by měli podporovat porozumění vzájemným vztahům mezi dobrým životním prostředím a dobrými obchodními postupy.

36.21. Země by měly vytvořit kádr místně vyškolených a rekrutovaných techniků v oblasti životního prostředí, schopných poskytovat místním lidem a komunitám, zejména v deprivovaných městských a vesnických oblastech, služby, které potřebují, počínaje základní environmentální péčí.

36.22. Země by měly zvýšit schopnost získat přístup k dostupným informacím a poznatkům o životním prostředí a rozvoji, tyto informace a poznatky analyzovat a efektivně využívat. Stávající nebo zřízené speciální školící programy by měly být posíleny, aby podporovaly informační požadavky některých skupin. Je třeba vyhodnotit dopad těchto programů na produktivitu, zdraví, bezpečnost a zaměstnanost. Je třeba vytvořit národní a regionální informační systémy, týkající se environmentálního trhu práce, které by poskytovaly nepřetržitě data o environmentálních zaměstnáních a školících příležitostech. Je třeba připravit a aktualizovat katalogy zdrojů pro životní prostředí a školení, obsahující informace o školících programech, osnovách, metodologiích a výsledcích vyhodnocování na místní, národní, regionální a mezinárodní úrovni.

36.23. Podpůrné agentury by měly posílit školící prvky svých rozvojových projektů, zdůrazňující víceoborový přístup, podporující povědomí a poskytující nezbytné schopnosti pro přechod k udržitelné společnosti. K tomuto cíli by mohly přispět směrnice UNDP pro péči o životní prostředí, týkající se provozních činností systému OSN.

36.24. Stávající síť organizací zaměstnavatelů a zaměstnanců, průmyslové asociace a nevládní organizace by měly usnadňovat výměnu zkušeností, týkajících se školících a osvětových programů.

36.25. Vlády by měly, ve spolupráci s relevantními mezinárodními organizacemi, vytvořit a implementovat strategie pro řešení národních, regionálních a místních hrozeb pro životní prostředí a výjimečných situací, přičemž je třeba zdůraznit potřebu naléhavého praktického školení a osvětových programů pro zvyšování veřejné připravenosti.

36.26. Systém OSN by měl vhodně rozšířit své školící programy, zejména environmentální školení a podpůrné aktivity pro organizace zaměstnanců a pracujících.

### ***Prostředky implementace***

#### **(a) Financování a vyhodnocení nákladů**

36.27. Sekretariát Konference odhadl průměrné celkové roční náklady pro období 1993-2000 na implementaci činností v tomto programu na přibližně 5 miliard USD, včetně přibližně 2 miliard USD hrazených mezinárodním společenstvím formou grantů nebo úlev. Toto je pouze indikativní a řádový odhad nákladů, který dosud nebyl přezkoumán vládami. Skutečné náklady a finanční podmínky, včetně takových, které nespočívají v úlevách, budou záviset, mimo jiné, na specifických strategiích a programech, o jejichž implementaci rozhodnou vlády.